

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2024.100.1>

УДК 811.161.2'271

МОВНА СВІДОМІСТЬ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО У ВИМІРАХ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТВОРІВ «ДУМКИ НАРОЗХРИСТ»)

КОЦЬ

Тетяна Анатоліївна,

доктор філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови та
соціолінгвістики,
Інститут української мови НАН
України;
вул. Михайла Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;
e-mail: tetyana_kots@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4622-9559

Tetiana

KOTS,

Doctor of Philological Sciences,
Senior Researcher of the Department
of Stylistics, Language Culture and
Sociolinguistics,
Institute of the Ukrainian Language
of National Academy of Sciences of
Ukraine;
4, Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv,
01001, Ukraine;
e-mail: tetyana_kots@ukr.net

*У статті проаналізовано концептуальні засади мовної свідомості Павла Загребельного. З урахуванням тлумачення поняття «мовна свідомість» у світовій науці виокремлено одиниці її реалізації в художньо-публіцистичній спадщині письменника, зокрема ідеологеми **Україна, історія, культура, мова** як наскрізні етноцентричні складники української національної самобутності. Розкрито їх лексичні, семантичні, стилістичні, прагматичні текстові вияви в рецепції знакової для історії літературної мови інтелектуальної особистості.*

Ключові слова: мовна свідомість, національна ідентичність, мовомислення, ідеологема, лексико-семантичні процеси, діалогічність, прагматичні засоби.

До істини кожен іде по-своєму. Видіння втіленого слова в усі часи від людей приховувалося, але пророкам і праотцям воно було відкрите і від них очікуване. Може, й від письменників?

Павло Загребельний

Вагомим чинником формування ідентичності нації є її власна культурна спадщина, творцями якої є майстри художнього слова. Це інтелектуальний фонд народу, що зумів у надскладних суспільно-політичних умовах бездержавності зберегти і примножити власну духовну спадщину, продовжити традиції української літературної мови. Знаковою постаттю в процесі протистояння тенденції втрати українських національних цінностей в умовах тиску тоталітарної системи впродовж другої половини ХХ ст. є письменник, літературний критик, громадський і культурний діяч Павло Загребельний. Письменник, апелюючи до глибини історії, власної духовної спадщини, всупереч ідеології тогочасної системи пробуджував національну свідомість народу, торував дорогу до його незалежності. М. Слабошпицький справедливо зауважує, що «<...> треба мати лише таку силу таланту, як у Загребельного, і саме таку винятково широку освіченість, як у нього, щоб зуміти переступити через теорії, схеми, ідеологеми, догми та приписи й творити книжки із загальнолюдським, справді глибоко гуманістичним звучанням» [Слабошпицький 2002: 8].

Відкриту громадянську позицію Павла Загребельного як непересічної мовної особистості оприявнюють його художньо-публіцистичні роздуми у виданні «Думки наррозхрист» (Київ, 2008). Такий жанр уможлиблює не лише фіксацію явища, події, що характерне для власне публіцистичних текстів, а їх оцінку, інтерпретацію, образно-естетичне осмислення засобами національної мови з рефлексією автора в лексиці, семантиці, прагматиці.

Поняття *мовна свідомість* – одне з наскрізних у працях мовознавців сьогодення. Це – невіддільний двигун історії літературної мови і процесу формування та утвердження національної ідентичності. Дефініція цього терміна, у нашому осмисленні, враховує вчення західноєвропейських лінгвістів, зокрема тлумачення мови як продукту й складника культури народу, а мовної свідомості – як вербального вияву лінгвокультурного сприймання дійсності [Deik van 1989: 47; Eiger 1990: 48]. Таке широке тлумачення природи цього психолінгвального феномену враховує історико-культурні та світоглядні засади творення тексту як ретранслятора етноцентричних цінностей культури суспільства. У вузькому розумінні *мовну свідомість* ототожнюють із «<...> механізмом управління мовною діяльністю, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки, правила їх поєднання і вживання, а також ставлення людини до мови та її елементів» [Гнатюк 2007]. Така думка переважає в слов'янському мовознавстві загалом, пор.: «<...> мовна свідомість – соціально зумовлене психічне чуття людей, які розмовляють певною мовою, що уможлиблює розрізнення форм, які узгоджуються або не узгоджуються з чинною мовною нормою» [Urbańczyk 1992: 254], або – «<...> мовна свідомість – відображення реальності мовної практики, специфічний механізм програмування та регулювання мовної поведінки, тобто природна внутрішня мовна норма» [Gajda 1987: 586].

Досліджуючи мовну свідомість письменника, важливо враховувати не лише передані в тексті його мовні знання, чуття, оцінки, настанови, а й концептуальні орієнтири в осмисленні національних цінностей, що й охоплює в широкому розумінні поняття *мовна свідомість*.

П. Загребельний не вживає слова *ідентичність*, але говорить про неї чи не в кожній статті. Одиницями його мовної свідомості є її наріжні складники – суспільно-політичні та культурно-історичні поняття, які ніколи не втрачають актуальності й функціонують у текстах як понадчасові ідеологеми – *Україна, держава, історія, культура, мова*.

Ідеологема **Україна** виступає як узагальнювальний образ народу і його невіддільних політичних і духовних атрибутів. Загальнолітературне визначення державності як базової по-

літичної ознаки суверенної країни [пор.: «країна з апаратом політичної влади» (СУМ II: 248)] набуває в роздумах митця сакрального змісту внаслідок метафоричного зіставлення з її непізною світом культурною спадщиною, напр.: **Україна – як скіфське золото в таємничих курганах: ще не розкопана, ще не znana світові. Та колись розкопають і вдарять об поли і відступлять у захваті, приголомшені і знетямлені** (Думки: 20). Базовим для ідеологеми *Україна* є атрибут ‘незалежність’, осмислення якого апелює до пам’яті поколінь українців про жорстокі історичні уроки бездержавності: **Україна, здобувши незалежність, забула про незалежність духу, про своє коріння, про своє залізо, яким більшовики закували її широкі степи, ліси й пасовиська, і кинулася навздогін за чужим залізом, так ніби в цьому може бути порятунок** (Думки: 25). *Незалежність* стає символом незламності самого митця, напр.: *Моя біографія – голод і війна – до 21 року сформували мій характер як характер незалежний. Незалежність – це найдорожче. Я сповідував її завжди, і ніколи ні перед ким не схилився* (Думки: 16).

Показовою для художньо-публіцистичних текстів П. Загребельного є діалогічність із риторичними питаннями й метафоричними відповідями, які спонукають читача до роздумів про власну громадянську позицію: *А що ж ми самі? Ми закопуємо свою Україну глибше й глибше, а з нею закопуємо й самих себе* (Думки: 20). Квінтесенцією думок митця про державність є афоризм: **Нести традицію. В цьому – тривалість і вічність держави і її люду** (Думки: 28).

Історики й філософи розрізняють етнічну й національну ідентичність. Етнічну пов’язують з духовною, культурною спадщиною, а національну – з окресленням її території. Така теорія доводить, що «підґрунття етносу – біологічне, лінгвістичне, культурно-релігійне. Підґрунття нації – інституційне, політичне, територіальне. На відміну від етнічної, національна ідентичність знаходить свій головний прояв у горизонтальній ідентифікації членів певної спільноти як співгромадян. Акцент робиться при цьому на загальнонаціональних цінностях – національному інтересі, національній безпеці тощо» [Нагорна 2003: 20].

Текстові вияви ідеологеми **держава** в публіцистичних статтях П. Загребельного відображають загальнофілософське вчення про її суспільно-політичний устрій і духовні цінності, але з компонентом асоціативно-художньої образності, пор.: *влада – тіло держави, народ – душа держави*. Раціональне їх сприймання посилюють експресивні художні метафори з виразною позитивнооцінною функцією, націєствердні гасла: *Що ж до нашої нинішньої національно-державної ситуації, то своєрідним тілом народу норовить стати держава в особі її керманців, а душа – це всі ми з нашим розумом, із нашими пристрастями, з нашою неповторністю і невпокореністю перед загрозами зовнішнього світу й хаосу, перед намаганням зруйнувати і понижити гармонійність, даровану нам родом і природою, історією, Господом Богом чи ще незаними вищими силами. Бережімо нашу душу!* (Думки: 229).

Семантика поняття *влада* – виразно негативнооцінна, що відповідає суспільним настроям зламу епох загалом. Аксиологічну полярність влади і народу передають антитези з експресивними номінаціями: **Нездари**, добравшись до *влади*, *вперто*, *послідовно*, *жорстоко* винищували *впродовж історії всієї найдорожчих, найцінніших людей, розумовий і духовний потенціал народу*, намагалися *навіки понижити запаси вільнолюбства і геніальності в народі* (Думки: 168).

Як складник держави, **історія** – ідеологема, осмислена П. Загребельним у трьох вимірах – науковому, публіцистичному і художньому. Наукові джерела стали її офіційним доказом, публіцистична думка – увиразнила власну громадянську позицію автора, художня інтерпретація – посилила чуттєве сприймання реалії. Для пострадянського суспільства є характерне підсилення в цій ідеологемі сем 'біль', 'розпач', напр.: **Просякнута кров'ю, слізьми, нещастями історія**. *А тепер відбирають у нас навіть цей гіркий спадок. Спершу піддають сумніву, нехтують, а то й просто відкидають традиційні цінності культури..., а тоді проголошується вже й кінець історії взагалі* (Думки: 23). *Історія* – це культурне надбання народу, а *постісторія* – технології споживацтва, духовний занепад, пор.: *У постісторичний період немає ні мистецтва, ні філософії, лишається тільки технологія споживацтва і безнадійна*

перспектива багатовікової нудьги та **жахливого духовного занепаду** (Думки: 21).

Характерним для мовомислення митця є чіткий наголос саме на витоках української нації, її етнічних складниках – **духовності, культурі**: *Долю народів творять не самі лиш економічні умови життя, а й мисль, ідея, **духовність**. Дух багатолікий, як Протей. Є дух поступу, свободи, гуманізму, і є дух обскурантизму, ворожості до людини, зненависті до свободи й краси* (Думки: 173). Порівняння культури з духом, душею народу характерні для історичних періодів утвердження державності в її територіальних межах. Це наскрізна думка митців української літературної традиції, напр.: *Враження таке, ніби весь світ змовився проти України і заповзявся будь-що найперше знищити нашу душу, бо **культура – це його душа**. Замовкають молитви, тіла зотлівають, держави гинуть, народи зникають, наче оті літописні обри. Може, й цілий світ колись спалахне, як оберемок сухого хмизу, але останніми іскрами, що просяють над віковичним мороком, будуть творіння людські* (Думки: 21); *Відібравши культуру в народу, завдали невиліковної травми його душі, і перший наслідок – згасання найдревнішого інстинкту: продовження роду. Вмирає народ, а з ним вмирає його мова і його слід на землі* (Думки: 24–25).

У фокусі думок П. Загребельного, як і українських митців усіх часів, – пошуки власної самобутності, напр.: *Феномен української культури споконвіку існував у просторі, сказати б, жорстоко обмеженому: з одного боку – самозакоханою пиховитою Католицькою Європою пап, соборів, королів і геніїв, а з іншого – вбивчими просторами Азії, незбагненністю її тисячоліть, мудрістю вірувань і дикістю володарів. **Тисячу років ми були розп'яті між цими двома материками, між Візантією і Римом, між дикими ординцями і хитрими ганзейцями, і душі наші, мов тополі на вітрі, гнулися і хилилися то до тієї сили, то до тієї; ми наставляли лікті один на одного, змагалися між собою, самознищувалися, а того й не відали, що **слід наставляти лікті не проти самих себе, а проти пихатої Європи і підступної Азії, проти всього так званого цивілізованого світу**, – і тільки в цьому порятунк. Як великий Сковорода казав:***

«Краще бути натуральним котом, ніж з віською природою левом» (Думки: 22). Письменник посилює цю тезу авторитетним твердженням Івана Дзюби: «Ми не можемо ввійти в Європу як духовні утриманці. Тому справа життя або смерті для української гуманітарної інтелігенції – працювати на консолідацію суспільства довкола української культури і мови як її зосередження, із максимальним освоєнням слов'янського і світового культурного багатства» (Думки: 228).

Національна самобутність сутнісно пов'язана з культурою, з її цінностями. Національна спільнота впродовж своєї історії створює власні культурні коди, які є символом буття і єдності нації. У мовній свідомості письменника поняття *культура* охоплює низку її виявів – *книга, кіно, театр, пісня*, важелі впливу яких на свідомість суспільства дієві лише за умови їх розвитку: *Вмерло книговидання, вмерла українська книжка... Тим часом українське кіновиробництво вмерло найпершим. А театри? Може, позачиняємо їх усі, як безнадійно нерентабельні, й привеземо на свої сцени супермодних віктюків з їхніми напівголими напівчоловіками-напівжінками?* (Думки: 21).

Культура має зберігати свій етнічний компонент, але його необхідно розвивати відповідно до запитів часу. Публіцистичному негативнооцінному слову *шароварство* П. Загребельний пропонує власний відповідник – неологізм *шарваркізм*, напр.: *А золоті голоси України? Невже досить тільки кількох чергових колоратур та баритонів для урядових концертів, вперто влаштовуваних у невмирущих традиціях шарваркізму?* (Думки: 21).

Збереження і розвиток культури – це інституційні обов'язки держави. Основою державності є утвердження національної ідеї. Це наскрізна теза сучасних філософів і істориків. Вони вважають, що між національною ідентичністю і національною ідеєю існує прямий зв'язок: національна ідея є формою раціонального або напівусвідомленого осягнення національної ідентичності. На теоретичному рівні пошук національної ідеї – це пошук «того стрижня, навколо якого була б сконцентрована вся гама національних домінант – національні інтереси, державність, патріотизм, демократія, справедливість тощо» [Кресіна 1998: 238]. Державницькі цінності – це також ключові

поняття художніх творів П. Загребельного, пор.: *Держава всього лиш великий непорушний камінь, який немає ніякої цінності, допоки лежить. Вартість йому надають ті, хто зрушить його з місця і, як геніальний скульптор, стане витісувати з нього статуй неперевершеної краси* (роман «Брухт») [Голікова 2019: 35].

Якщо цієї умови немає, то проблема культури стає екзистенційною проблемою народу. Митець проголошує ці наративи в формі означено- і неозначено-особових конструкцій з деонтичною модальністю, які мають виразне діалогічне спрямування: *Для порятунку культури потрібна мудра державна політика. Коли ж держава дбала не про нас..., то ми повинні (вимушені, вимушені!) подбати про себе самі. Лікарю, вилікуйся сам... Стоймо над безоднею. Треба встояти* (Думки: 27–28).

Етноцетризм мовної свідомості П. Загребельного простежуємо у зверненні до **мови** як до національно-культурної ідеологеми. Її осмислення поетичне, асоціативно-метафоричне, прецедентно-експресивне, персоніфіковано-діалогічне: *Мово наша і Ріко [Дніпро] наша! Невичерпна, вічна, молода, як весняне листя... Мово вкраїнська, звідки прилетіла, як тут зросла, розцвіла і зрясніла? Чи пила ти воду з Дніпра, чи купалася в його ласкавих водах, чи злітала з його мільйоннокрилим птаством! Мово! Течеш вічно й вільно, як Ріка. «Тече вода в синє море, та не витікає...», а на ній човни золотії згуків, слів, мови – «Із сиво-сивої Давнини причалюють човни золотії»* (Думки: 31).

Філософсько-чуттєвий зміст поняття *мова* є наскрізним у висловах письменника, квінтесенцією яких є короткі афоризми: *Безжальний час не владний над мовою людською. Час жбурляє іржу своєї старості на слова й на тіло мови, та вона молодіє в своїх глибинах, червоногаряча, мов любов, і навіть, умерши, вперто воскресає то в священних гімнах, то в книгах поетів, то в написах на камені, на листку папірусу, на піску, на глині, у вдячній пам'яті поколінь* (Думки: 31); *Після кожного історичного перевороту ми безтямно відкидаємо свою історію і самознищуємося, як понищився Єгипет фараонів під ударами хеттів гіксосів, і щоразу нависає загроза нищення над*

мовою. *А мова – це ніби сонячна вісь, на якій тримається тіло цілого народу* (Думки: 36). Короткі влучні вислови показові для художньо-публіцистичних роздумів митця: *Шабля і слово – це споконвічна зброя українського народу* (Думки: 176); *Народ – це мова* (Думки: 179).

Концептуально-знакові проблеми мови охоплюють питання мовної культури, знання, чуття слова. П. Загребельний науково обґрунтовує історичну цінність лексем, висловів, розвінчує швидкоплинні віяння часу. Переконавання в збереженні давньої лексеми *побіда* з прозорою семантикою 'по біді' як синоніма *перемоги* підкріплено покликанням на літописні пам'ятки XII ст. (Думки: 81), а вислову *на Україні* – цитуванням фольклору, поезії Т. Шевченка (Думки: 42–43).

Актуальними в умовах глобалізації є перестороги мислителя щодо поширення в мові запозичень: *До чого призводять такі необережні висловлювання вчених авторитетів, бачимо сьогодні на прикладі всіх отих «снікерсів», «консенсусів», «іміджів», «менталітетів», що наповзають на нашу мову, мов гусінь на зелене листя. Все робиться нібито в ім'я «розвою», в ім'я задоволення нових завдань і потреб мови, насправді ж веде коли й не до цілковитого знищення мови, то принаймні до страхітливого її засмічення і зіпсуття!* (Думки: 32).

Духовним надбанням народу є інтелектуальний фонд нації – письменники, мислителі, культурні діячі. Особливою цінністю для митця була постать Тараса Шевченка – знакової особистості у формуванні національної ідеї, утвердженні літературної мови: *При Хмельницькому українська нація народилася, заявивши про себе світові. Шевченко дав їй самоусвідомлення* (Думки: 177); *Доступний і приступний кожному, хто прочитає бо-дай рядок його поезії, Шевченко водночас – поет неймовірної мистецької досконалості. Провінціальної обмеженості, отих глухих, задушливих бур'янів немає й сліду в його поезіях. Лірична сила його генія – неперевершена. Сила уяви небачена. Чуття слова – приголомшливе. Природність, невимушеність стилю – дивовижні. Простота – гранично прекрасна* (Думки: 174); *«Поет повинен промовляти до світу мовою і голосом свого народу – тільки тоді він стане великим»*, – наголошує П. Загребельний (Думки: 179).

Самобутність українців, на думку письменника, – у мові, пам'ятках культури, природі. Серед національних шедеврів сакральне націєтвердне значення має Софійський собор: *Може, тому й не лякалися звинувачень у богохульстві всі ті хани, князі, королі, що налітали в різні часи на Київ і найперше плюндрували **собор Софії**, і кожен намагався зітерти його з земної поверхні, але собор стояв уперто, несхитно, вічно, так ніби не будований був, а виріс із щедрої київської землі, став її продовженням, гучним її криком, її співом, мелодією, барвою... Він був барвистий, як душа й уява народу, що сотворив його (Думки: 70).*

Семантика поняття *собор* як символу української незламності перегукується з однойменним романом Олесь Гончара. У свідомості класиків літератури – це вже не лише 'релігійна споруда', а передусім духовна суть народу, кожної особистості: *Життя людське суворо обмежене часом і простором між народженням і смертю, і, щоб гідно прожити його, треба знайти спосіб якнайрозумніше використати відведений нам час і заповнити діянням даний нам простір, організувати його, облаштувати, вибудувати. Кожен облаштовує од віку дарований простір як може і як уміє (Думки: 72).*

Частиною духу народу є і його природа. У мовній свідомості П. Загребельного це *український степ, річка Дніпро* – традиційні для літературної традиції сакральні символи світобачення: *А я подумав: може, й справді, мало екзотики в степах, у вишневих садках, вітряках над тихими балками, у широких плавнях і в тихому Дніпрі (який, щоправда, міг колись «ревіти і стогнати»), та зате вони для українського серця незамінні, в них і спогади, і уява, і надії, і, може, навіть вхід до раю не в Єрусалимі, а в наших степах, де колись співали скіфам фенікси... Нічого мудрішого за степ природа не створила (Думки: 53).*

Апелюючи до мовної свідомості народу, письменник закликає кожного *берегти, вивчати, возвеличувати* надбання власного народу: *Український характер, український дух, українська душа, українська гордість, – побачити це все, піднести, возвеличити. Невже цього не досить для творення*

історії? (Думки: 51); *Але ж ми, українці, повинні цінувати своє* (Думки: 134).

Майбутнє нації залежить від неперервності етноцентричного мислення її поколінь. Ця думка має історико-філософське підґрунтя у світовій науці. Самоусвідомлення власної національної ідентичності, за Й.-Г. Фіхте, не природне, не біологічне, не вроджене, а духовне. Можна мати етнічне коріння, але ніколи не стати українцем у духовному вимірі. Я. Коллар розумів націю як «дух, особисту характеристику» [Kollar 1929: 123]. Е. Сміт характеризує національну ідентичність як абстрактну, багатовимірну конструкцію, пов'язану з багатьма різноманітними сферами життя і схильну до численних перетворень і поєднань. Її найголовнішими ознаками є історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, спільна культура, єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів, спільна економіка. Поняття національної ідентичності передбачає насамперед самотність, історичну індивідуальність, наявність популярної в масах національної ідеї [Сміт 1994: 24].

Мовна свідомість П. Загребельного доводить неперервність утвердження національної ідеї в історії літературної мови, в історії української державності.

Основою мовомислення митця є завжди актуальні й незмінні в часі суспільно-політичні та культурно-історичні поняття-ідеологеми: *Україна, історія, культура, мова*. Їх раціональну загальнономовну семантику мислитель розширює філософсько-чуттєвими конотаціями, комунікативно-прагматичною спрямованістю, інтелектуально-ідейними екзистенційними цінностями.

Гнатюк Л.П. Мовна свідомість. *Українська мова. Енциклопедія*. Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2007.

Голікова Н.С. Мудрослів'я Павла Загребельного. Дніпро: Ліра, 2019.

Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Етнополітичний аналіз. Київ: Вища школа, 1998.

Нагорна Л. Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі. *Політичний менеджмент*. 2003. № 2. С. 14–30.

Слабоштицький М. Три варіації на тему Павла Загребельного. *Дивослово*. 2002. № 10. С. 7–12.

Смит Е. Національна ідентичність. Київ: Основи, 1994.

Deik van T.A. Language. Cognition. Communication. URL: https://engime.org/pars_docs/refs/57/56896/56896.pdf

Eiger G.V. Control mechanisms of the linguistic correctness of the statement. 1990. URL: <https://wwwlib.tufs.ac.jp/opac/en/recordID/catalog.bib/BA13161039? caller=xc-search>

Gajda S. Nauka o kulturze języka. *Polonistyka*. 1987. Z. 4-15.

Kollar J. Rozprawy o slovanské vzájemnosti. Souborné vydání. *Praha*: Nákladem Slovanského ústavu, 1929.

Urbańczyk S. Encyklopedia języka polskiego, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1992.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Думки – Загребельний П. Думки нарозхрист. Київ: Пульсари, 2008.

СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

REFERENCES

Deik van, T.A. (1989). Language. Cognition. Communication. URL: https://engime.org/pars_docs/refs/57/56896/56896.pdf

Eiger, G.V. (1990). Control mechanisms of the linguistic correctness of the statement. URL: <https://wwwlib.tufs.ac.jp/opac/en/recordID/catalog.bib/BA13161039? caller=xc-search>

Gajda, S. (1987). Science of language culture. *Polonistyka*, 4–15 (in Pol.).

Hnatiuk, L.P. (2007). Linguistic consciousness. *Ukrainian language. Encyclopedia*. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M. Bazhana (in Ukr.).

Holikova, N.S. (2019). Pavlo Zahrebelnyi's wisdom. Dnipro: Lira (in Ukr.).

Kollar, J. (1929). Debates on Slavic reciprocity. Collective edition. Prague: Published by the Slavic Institute (in Czech).

Kresina, I. (1998). Ukrainian national consciousness and modern political processes. Ethnopolitical analysis. Kyiv: Vyshcha shkola (in Ukr.).

Nahorna, L. (2003). Concepts of “national identity” and “national idea” in the Ukrainian terminological space. *Politychnyi menedzhment*, 2, 14–30 (in Ukr.).

Slaboshpytskyi, M. (2002). Three variations on the theme of Pavlo Zahrebelnyi. *Dyvoslavo*, 10, 7–12 (in Ukr.).

Smith, E. (1994). National identity. Kyiv: Osnovy (in Ukr.).

Urbańczyk, S. (1992). Encyclopedia of the Polish language, Wrocław – Warsaw – Kraków (in Pol.).

LEGEND

Думки – Zahrebelnyi, P. (2008). *Open minded*. Kyiv: Pulsary (in Ukr.).
СУМ – Bilodid, I.K. (Ed.). (1970–1980). *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Статтю отримано 08.04.2024

Tetiana Kots

**PAVLO ZAHREBELNYI'S LANGUAGE AWARENESS IN
THE DIMENSIONS OF UKRAINIAN IDENTITY
(BASED ON THE MATERIAL OF PUBLICISTIC WORKS
"OPEN MINDED")**

The article analyzes the conceptual foundations of Pavlo Zahrebelnyi's linguistic consciousness. Taking into account the interpretation of linguistic consciousness in world science, the units of its implementation in the artistic and journalistic heritage of the writer are singled out – ideologues *Ukraine, history, culture, language* as cross-cutting ethnocentric components of Ukrainian national identity. The focus of the writer's thoughts is the search for one's own identity, characteristic of Ukrainian artists of all times, the call to assert one's own phenomenon – the phenomenon of the Ukrainian nation, Their lexical, semantic, stylistic, and pragmatic text manifestations in the reception of the literary language of an intellectual personality, significant for the history of literature, are revealed.

When studying the linguistic consciousness of the writer, it is important to take into account not only his language knowledge, language sense, language evaluations, language instructions, but also conceptual guidelines in the understanding of national values, which includes the concept of linguistic consciousness in a broad sense.

The linguistic Pavlo Zahrebelnyi's consciousness proves the continuity of the establishment of the national idea in the history of the literary language, in the history of Ukrainian statehood.

The thinker expands their rational common language semantics with philosophical-sensual connotations, communicative-pragmatic orientation, intellectual-ideological existential values.

Key words: language consciousness, national identity, language thinking, ideologeme, lexical-semantic processes, dialogicity, pragmatic means.